

Ukrajnából érkező gyermekek közoktatási integrációja

Helyzetjelentés

Menedék Egyesület

2022. nyár

Tartalom

Az Ukrajnából menekülők háttere és összetétele	2
Magyar szabályozás – adott jogi keretek.....	5
Magyar közoktatási környezet – támogató környezet rendszerszintű hiánya	7
Stabilitás és átmenetiség.....	9
Kialakult gyakorlatok	10
Középtávú integráció kihívásai és dilemmái	14
Az ukrán és a magyar közoktatás rendszerének összehasonlítása	17
Összegzés.....	19
Felhasznált források.....	21

Az Ukrajnából menekülők háttere és összetétele

A 2022. február 24-én az orosz hadsereg nyíltan, nagyszabású katonai hadműveletek keretében, támadást indított Ukrajna ellen. Az orosz invázió elől menekülve 2022 nyarára az ORFK jelentései alapján napi szinten tízezer Ukrajnából menekülő lépett be Magyarország területére. Az Ukrajnából menekülők számát illetően két fajta adatra támaszkodhatunk: egyrészt a Magyarország határain belépők számára, másrészt a védelemért folyamodók számára. A UNHCR Magyarországra vonatkozóan 2022 június 7.-én a következő adatokat közölte:

A háború kezdete óta 1.312.550 fő menekült Ukrajnából Magyarországra, amiből 24.231 folyamodott menedékes státuszért, és ebből 16.188-an kaptak menedékes státuszt. Összehasonlításképpen a KSH adatai alapján a tartózkodási engedéllyel itt élő ukrán állampolgárok száma 2021-ben 30.707 fő, a Magyarországon élő, de Ukrajnában született magyar állampolgárok száma pedig 2022 elején dupla ennyi, 61.867 fő volt.

Az életkori/ nemi arányokat nézve a következő megoszlás látható:

Ezek alapján az adatok alapján június elejéig megközelítőleg 340.000 gyermek érkezett Magyarországra az orosz támadások elől menekülve. Ha ezt a számot vennénk alapul a

beiskolázás terén, ez hozzávetőlegesen 22%-al növelné meg közoktatásban részt vevő tanulók létszámát, és közel megharmincszorosná a Magyarországon tanuló tanköteles korú külföldi tanulók létszámát.

Sajnos az országban jelenlévő menekülők számáról egyik forrás sem tud megbízható adattal szolgálni, mivel a belépők többsége más európai országokba távozik, a huzamosabb ideig (2-3 hónap) itt tartózkodók pedig nem folyamodnak automatikusan az idegenrendészeti hatósághoz védelemért, vagy tartózkodási engedélyért, mert bíznak a mihamarabbi hazatérésben és 90 napig - biometrikus ukrán útlevél birtokában - jogszerűen tartózkodhatnak az országban.

Ha a legszűkebb keresztmetszetet vesszük, és csupán azoknak a csoportját vizsgáljuk, akik védelemért folyamodtak Magyarországon (az ő esetükben a jogszabályok alapján nem lehet adminisztratív akadály a beiskolázásnak), a korábbi ábrán bemutatott életkori megoszlásokat véve alapul, így is megközelítőleg 6300 fő tizennyolc év alatti személy folyamodott védelemért, akik közül a 3 és 16 év közöttiek tan, illetve óvoda kötelesnek számítanak.

Bár a menedékes kérelmezőkre, vagy menedékes státusszal rendelkezőkre a magyar szabályozás alapján 3-16 éves kor között ugyanúgy vonatkozik a tankötelezettség, mint bármilyen, az országban három hónapot meghaladóan jogszerűen tartózkodó 3-16 év közötti gyermekekre, április elején a köznevelési államtitkár nyilatkozatából mégis az derült ki, hogy a menedékes kérelmezők számához mérten igen alacsony volt a közoktatási intézményekbe beíratott gyermekek aránya: Az államtitkár nyilatkozat alapján április elején az Ukrajnából menekülők közül még csak 268 óvodást és 1050 iskolás jelent meg a magyar köznevelés rendszerében.

Az Ukrajnából érkezők csoportjában közös az, hogy egy ország területéről érkeznek, ugyanakkor mégsem tekinthetünk rájuk homogén csoportként. A nyelvhasználat tekintetében az ukrán etnikumhoz tartozók körében is jellemző a kétnyelvűség (ukrán-orosz), mellettük nagy számban érkeznek Ukrajnában élő, magyar etnikumú emberek, akik anyanyelvi szinten beszélik a magyart, és kisebb, de nem elhanyagolható mértékben az ukrán állampolgárok mellett olyan más állampolgárságúak, akik a háború kitörésekor az országban tartózkodtak, de nyelvhasználatukat tekintve nem tartoznak egyik korábban említett csoporthoz sem. Ezt

az összetettséget még tovább rétegezi a társadalmi státusz és ehhez kapcsolódóan az iskolázottság szerinti megoszlás. Elemzésünkben az Ukrajnából érkező harmadik országbeliekkel nem foglalkozunk részletesen. Fontos tudni, hogy sajnos ennek a csoportnak a magyarországi tartózkodását többségében a tavasz folyamán egy-egy hónapra szóló humanitárius tartózkodási engedéllyel legalizálta a hatóság, így itt a beiskolázás adminisztratív nehézségekbe ütközhet.

Az ukrán állampolgárok esetében is érdemes azonban a Magyarországra érkezők két jelentős csoportját elkülöníteni nyelvi kompetenciáik alapján. A beiskolázás szempontjából fontos választóvonal lehet, hogy az adott gyermek beszél-e magyarul. A menekülők közt nagy számban érkeznek olyan Kárpátaljáról származó gyerekek, akik magyar anyanyelvűek, vagy többnyelvűként a magyart is folyékonyan értik és beszélik. Körükben sokan vannak kettős – magyar és ukrán – állampolgárok. Az ő esetükben az iskolai integráció terén a nyelvi akadályok nem jelentenek kihívást, illetve a nyelvhasználatbeli különbségek némi odafigyeléssel áthidalhatóak. Ugyanakkor a magyar nyelvet jól, vagy anyanyelvi szinten beszélők csoportjában nagy számban fordulnak elő halmozottan hátrányos helyzetű, mélyszegénységből érkező gyerekek, akik többségükben a roma etnikumhoz tartoznak. Az ő helyzetükben nem a nyelvi akadályok jelentik az iskolai integráció terén a kihívást, hanem az iskolai szocializáció hiánya. A Menedék Egyesület szociális munkásai számos olyan befogadó intézményben fordulnak meg rendszeresen, ahol ezek a családok találtak szállásra, és a tapasztalatok azt mutatják, hogy eredeti lakóhelyükön a depriváció, az iskolai szegregáció, vagy iskolai szocializáció teljes hiánya még nagyobb mértékben van jelen, mint a magyarországi romák esetében. Sok esetben az írni, olvasni, számolni tudás teljes hiánya életkortól függetlenül megmutatkozik. Ennél a csoportnál tehát ez, illetve az iskolai normák, szabályrendszer, magának a tanulás módszertanának elsajátítása jelenti az elsődleges nehézséget az osztályba sorolás terén. Ezeknek a gyerekeknek az integrációjában elsősorban azoknak a szervezeteknek van releváns szakmai tapasztalatuk, akik hátrányos helyzetű roma fiatalok integrációjával foglalkoztak korábban is Magyarországon. Tudomásunk szerint a Romaversitas Alapítvány július elején indított egy pályázati programot olyan szervezetek számára, akik ezeknek a gyerekeknek az iskolai integrációját szakértő módon tudják támogatni.

Sajnos a kidolgozott programok a tanulmány megírásának idejében még nem álltak rendelkezésre, de a tavasszal kialakult gyakorlatok között egy ezekkel a gyerekekkel foglalkozó programot is bemutatunk. Illetve a Romaversitas külön kutatócsoportot hozott létre az Ukrajnából érkező romák iskolázottságát, és beiskolázási lehetőségeit feltérképezendő. Ennek a kutatásnak az adatfelvétele a nyár folyamán zajlik, várhatóan 2022 őszére lesznek elérhető adatok.

A másik célcsoportot azok az ukrán állampolgár gyerekek adják, akik nem rendelkeznek magyar nyelvtudással, anyanyelvük túlnyomó részt ukrán, vagy orosz és jellemzően az ukrán oktatási rendszerben szocializálódtak. Az ő esetükben az alapvető iskolai normák ismerete, és az alapkészségek (számfogalom, számtani ismeretek, saját nyelven való írni-olvasni tudás) megvannak. Sokuknál az angol nyelv bizonyos szintű tudásával a latin betűk ismerete is együtt jár.

Bár az ukrán a honos nemzetiségek közé tartozik Magyarországon, két iskolában zajlik ukrán nemzetiségi oktatás az országban, de csak néhány tantárgyra kiterjedően, tehát ezek sem arra jöttek létre, hogy adott esetben teljes spektrumú ukrán oktatást biztosítsanak. E mellett az Ukrán Országos Önkormányzat által fenntartott vasárnapi iskola szolgálta az ukrán kulturális és nyelvi identitás megőrzését.

Magyar szabályozás – adott jogi keretek

A magyar állam a háború kitörte után aránylag gyorsan – 2022. március 1-i hatállyal – a menedékes státusz kereteinek kialakításakor már lehetővé tette a kérelmező gyermekek számára is a magyar közoktatásban való részvételt.

Az Alapvető Jogok Biztosításának Hivatala honlapján olvasható a következő közlemény az Ukrajnából érkezett gyerekek iskoláztatására vonatkozóan:

*„Magyarországon a 3. életévüket betöltött gyermekeknek **óvodába** járási kötelezettségük van, ezt elsősorban az életvitelszerű ottlakás helyének települése szerinti óvodában teljesítik.*

*Az óvodába járási kötelezettség teljesítése érdekében információkat az óvodát fenntartó önkormányzatok (a helyi polgármesteri hivatal) nyújtanak. A gyermekek 6 éves kortól 16 éves korig **tankötelezettek**. A tankötelezettség állami és nem állami fenntartású iskolákban teljesíthető. **Alapfokú oktatást** nyújt az általános iskola, ezt követően léphetnek a gyermekek középfokú iskolákba, így gimnáziumba vagy a szakképző intézményekbe: ide tartoznak a technikumok és a szakképző iskolák. Mindezek igénybevételére a menekült és menedékkérő, valamint a kiegészítő védelemben részesülő gyermekeknek – mint minden magyar gyermeknek – joga van. Az állam által fenntartott iskolák, valamint a nem állam által fenntartott, de köznevelési szerződéssel rendelkező iskolák a törvényi feltételek teljesülése esetén ingyenesen igénybe vehetőek. Az állam által fenntartott iskolákon kívül számos egyházi és magán fenntartású óvoda és iskola is van, a magán fenntartású iskolák jellemzően tandíj megfizetése mellett vehetők igénybe. Az állami iskolák esetén az iskolák mellett fenntartóik, a tankerületi központok (<https://kk.gov.hu/tankeruletek>) és a szakképzési centrumok (https://www.nive.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=595&Itemid=267) tudnak információt nyújtani a férőhellyekkel és a képzésekkel kapcsolatosan.*

*A **középiskolákban** való tanulás mellett lehetőség van kollégium igénybevételére is, ezek elérhetőségéről szintén a tankerületi központok és a szakképzési centrumok tudnak felvilágosítást adni. Annak érdekében, hogy a kérelmező jogállású gyermekek életkoruknak megfelelő intézményes oktatása és nevelése biztosított legyen, a menekültügyi hatóság a befogadó intézményben való tartózkodás ideje alatt a kérelmező gyermekek **köznevelésben való részvételének költségét** átvállalja az elismerését kérő 21. életéve betöltéséig. Ennek megfelelően az óvodai neveléssel, valamint az általános iskolai és középfokú iskolai neveléssel (szükség szerint a gyermek speciális szükségletének megfelelő egyéb oktatási intézményben történő oktatásával) összefüggésben felmerült **indokolt költségeket** – így különösen az oktatási intézménybe irányuló helyi vagy helyközi utazáshoz igénybe vett menetjegy vagy bérlet költségét, továbbá a nevelési-oktatási intézményben igénybe vett étkezés költségét és a kollégiumi elhelyezés díját – a menekültügyi hatóság – kérelemre – megtéríti. A menekültügyi hatóság az intézmény által igazolt költségeket számla alapján*

utólag

téríti

meg.

http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=422&Itemid=469&lang=hu#oktatsinevelsi_kltsgek_megtrtse”

Ugyanakkor ez még csak jogi egyenlőséget teremt. A jogi egyenlőségen túl a kormány a felzárkóztatást, az iskolai integrációt egy egységesen minden közoktatási intézmény által igényelhető forrással kívánta támogatni az ukrán gyermekek esetében, mely havi 130 000 forint többlettámogatást biztosít az Ukrajnából érkező menekülőket befogadó iskoláknak, köznevelési és szakképző intézményeknek, cserébe az adott intézményben a kötelező iskoláztatáson felül heti 5 délutáni, egyéni foglalkozást biztosít az érintett tanulóknak. A magyar nyelvi felkészítést azzal a további intézkedéssel is kívánta segíteni az oktatásirányítás, hogy a tankönyvjegyzékre került kétféle ukrán-magyar nyelvkönyv, melyek elérhetők a KELLO Könyvtárellátó Nonprofit Kft., illetve az Oktatási Hivatal honlapján.

Magyar közoktatási környezet – támogató környezet rendszerszintű hiánya

A vonatkozó jogi környezet, és a célzott támogatások mellett érdemes dióhéjban áttekinteni a magyarországi közoktatás aktuális helyzetét, illetve a nem magyar anyanyelvű diákok integrációját célzó fejlesztéseket, és ezek leépítését is, hogy átfogó képet kapjunk az Ukrajnából menekülő gyerekek közoktatásba való integrációját érintő kihívásokról.

Az orosz invázió éppen akkor kezdődött, amikor a közoktatásban dolgozó pedagógusok körében egy sztrájkmozgalom volt kibontakozóban, amit a sztrájk jogának korlátozásával egy polgári engedetlenség hullám követett. Megfelelő életpályamodell hiányában, és a nagymértékű központosítás hatására, már ezt megelőző időszakban is a tömeges pályaelhagyás, a kezdő pedagógusok hiányában a pedagógus társadalom drasztikus előregedése, és a pályán maradók fokozódó leterheltsége volt jellemző a pedagógusok körében.

A külföldi gyerekek integrációs stratégiájának hiánya a közoktatásban:

2022 előtt az utolsó átfogó szakpolitikai intézkedés a külföldi gyerekek köznevelésbe-közoktatásba való integrációját illetően az Oktatási Minisztérium közleménye volt „a külföldi állampolgár gyermekek, tanulók interkulturális pedagógiai rendszer szerinti óvodai nevelése és oktatás iskolai nevelése-oktatása irányelvének kiadásáról” melyhez kapcsolódott egy miniszteri útmutatás is „az interkulturális pedagógiai program iskolai bevezetéséhez és alkalmazásához” 2005-ben. Ezeket a minisztériumi intézkedéseket, és az ekkor létrehozott migráns normatívát egy 2006-ban megjelent kutatásban a szakemberek kifejezetten előremutató változásként értékelték. Sajnos azóta sem jelent meg a külföldi gyerekek átfogó integrációját célzó stratégia. 2015-ig Az Európai Unió Menekültügyi, és Integrációs Alapjaiból folyamatos fejlesztések valósultak meg mind a tananyagok, mind az iskolai integrációt érintő programok terén. 2016-tól az ilyen irányú fejlesztések leálltak. Megszűnt a külföldi, gyerekek oktatását segítő migráns normatíva. A közoktatás irányítás központosítását követően a magyar, mint idegen nyelv tanárok foglalkoztatásának keretei nem voltak átláthatóak, számos esetben ezeknek a státuszoknak a megtartásához alternatív források bevonására volt szükség, vagy ezek hiányában státuszok szűntek meg. Mindezek mellett nem csak a közoktatásban, de a képző helyeken is szűkültek a magyar, mint idegen nyelvi pedagógus képzés keretei, illetve nem elérhetőek a külföldi gyerekek beilleszkedését segítő továbbképzési programok. Mint azt Bognár Katalin és Hetzer Kata a 2022 előtti állapotokat vizsgálva a 2022 júliusában megjelent tanulmányukban megfogalmazzák:

„Feltűnően nagy a szakadék a jogosultságok megléte és az esélyegyenlőséget biztosító támogatások hiánya között. ... A közoktatási rendszerből teljes egészében hiányoznak azok a speciális, célzott programok, amelyek a nemzetközi védelmet élvező (és általában a migráns háttérű) tanulók sikeres beilleszkedését és tanulmányi, nyelvi felzárkózását segítenék. Sem a nemzeti alaptantervben, sem az állami kiegészítő programok között, sem pedig a pedagógusképzési és továbbképzési programok kínálatában nincs ilyen elem.”

Stabilitás és átmenetiség

Az adatfelvétel ideje, 2022 nyár eleje sok szempontból határpontot jelentett az Ukrajnából menekülő családok helyzetében, és saját helyzetük megítélésében. Az ukrán-orosz háborúban Ukrajnával határos országként Magyarország sok menekülő számára jelentett első biztonságos megállóhelyet. Az ideérkezők közül a legtöbb menekülő valóban csak megállóként tekintett Magyarországra, ahol a háborúval sújtott területekről kiérve először pihenhet meg, majd indult tovább más európai országok felé. Azok körében, akik a tavasz folyamán Magyarországon maradtak, a többség a mihamarabbi hazatérésben gondolkodott, sok esetben akár úgy is, hogy a körülmények nem mutatták ennek reális lehetőségét. A Menedék Egyesület munkatársai a menekültek körében végzett szociális munka során főként a tavasz első hónapjaiban számos esetben találkoztak az ideérkezők körében azzal az attitűddel, hogy „az itt tartózkodás csak átmeneti, 1-2 hónapra szól, a háború hamarosan lezárul”. Ezek a remények még a háborús övezetkből érkező, otthonukat veszített embereknél is általánosnak voltak mondhatók. Mindez megfigyelhető volt abban is, hogy az itt tartózkodók szélesebb körében csak aránylag lassan, egy-két hónapos kivárással indult meg a menedékes státusz kérelmek beadása.

A beiskolázás terén is hasonló folyamatok voltak jellemzők. A szülők a tavasz folyamán többségében bíztak abban, hogy legkésőbb az őszi iskolakezdéssel gyermekeik újra az ukrán közoktatás rendszerében folytathatják tanulmányaikat. Mindezt segítette az is, hogy a COVID-19 világjárvány során általánosan elterjedté vált a távoktatás, így az ukrán gyerekek külföldről is tudták folytatni Ukrajnában megkezdett tanulmányaikat, és sokan ebben a formában fejezték be a 2021/2022-es tanévet. A magyar közoktatásba való beiskolázás alacsony aránya elsősorban éppen azzal magyarázható a tavasz folyamán, hogy a családok a közép-hosszú távú integrációt nem tartották alapvető célnak.

Ugyanakkor a normalitás megteremtésében aránylag hamar (egy-két hónapon belül) fontossá vált a családok számára is, hogy a gyerekek közösségbe járjanak, „iskolai” foglalkozásokon vegyenek részt. Mindennek csak az egyik eleme, hogy ne essenek ki a tanulás gyakorlatából, ennél talán még hangsúlyosabb, hogy megmaradjon a napok/hetek strukturáltsága, ezzel egy

„kvázi” normalitás megteremtése, ami a motivációk és a pszichés stabilitás megőrzéséhez alapvető fontosságú. Mindehhez fontos háttérrel nyújtottak azok a közoktatástól független, alternatív közösségi kezdeményezések, melyek leginkább a tanodák működéséhez hasonlíthatóak. Ezek elsődleges célja a tavasz folyamán nem a Magyarországi integráció volt, hanem a védett és befogadó szociális közeg megteremtése, a segítségnyújtás a napok strukturálásában, és természetesen a gyermekek fejlesztő tevékenységbe való bevonása. Több ezek közül a kezdeményezések közül egyszerre próbált egy megtartó közeget biztosítani, és az online tanulmányokat segíteni.

A következő fejezetben áttekintjük néhány ilyen tanodai kezdeményezés gyakorlatát. Fontos, hogy ezeket példaként, de nem feltétlenül jó gyakorlatként hozzuk, mivel a megvalósítani kívánt cél sem volt egységes a szervezők körében.

Kialakult gyakorlatok

ELTE PopUp School:

Az ELTE Germanisztika Tanszékén jött létre az egyik ottani professzor, és egy kollégája szervezésében. A kezdeményezés célja, hogy iskola utáni foglalkozásokat nyújtsanak tanórai keretek közt Ukrajnából érkezett és Budapesten élő diákoknak (általános iskolai korosztály). A jelentkező diákokat életkor szerint két korcsoportra bontották, és 15-15 fős csoportokban tanították. A diákoknak matematikát, biológiát, fizikát, informatikát, történelmet oktattak ukrán nyelven, illetve idegen nyelveket: magyart, angolt, németet, valamint művészeti foglalkozásokat tartottak. Az órák tartásában az ELTE tanár szakos hallgatói, és Ukrajnából menekült pedagógusok önkéntesen működtek közre. A kezdeményezésnek az ELTE gyakorlóiskolája a Trefort Ágoston Gimnázium biztosított termeket a délutáni órák során. Felismerve, és válaszolva a felmerült igényekre, a szülők számára is – akik sok esetben az iskola folyosóján várhoztak gyermekeikre - nyelvórákat szerveztek. A kezdeményezést kifejezetten a gyerekek stabilizálására hozták létre. Nem önálló iskola megteremtése volt a

cél, hanem a Magyarországon töltött idő tematizálása, hasznos eltöltése. A tavaszi félév lezárultával a hosszabb távú tervezés került előtérbe, egyrészt a kezdeményezés anyagi feltételeinek megteremtésével, másrészt az integráció lehetséges útjainak feltérképezésével. A kezdeményezés a tervek szerint a jövőben a diákok magyar közoktatásba való integrációját segítené, az iskolai tanórák kiegészítéseként délutáni felkészítést nyújtva, és hangsúlyt helyezve az ukrán identitás megőrzésére. A nyári időszakban egyrészt a Magyar-Német Ifjúságért Egyesülettel közösen kirándulást szerveznek a fiataloknak heti rendszerességgel, másrészt kéthetes intenzív nyelvtanfolyamokat szerveznek a már említett nyelveken személyesen, és online formában is a gyermekek, és az érdeklődő szülők számára egyaránt.

Tanoda a Budapesti Piarista Gimnáziumban:

Egy másik interneten szerveződő közösségi kezdeményezésnek a Budapesti Piarista Gimnázium adott helyet. Itt a kezdeményezést szintén egy önkéntes vezette, aki rész munkaidőben oktatószervezőként dolgozik egy online képzéseket szervező cégnél. A szervezők ebben az esetben is életkori bontásban dolgoztak, és míg a kisebbeknek a magyar mint idegen nyelv oktatás mellett játékos fejlesztést tartottak, az idősebb tanulók számára berendeztek egy számítógép termet, hogy itt nyugodt környezetben, megfelelő eszközökkel ellátva tudják folytatni online az ukrán tanulmányaikat. Emellett ők is magyar mint idegen nyelv órákon vehettek részt. Önkéntesek bevonásával számos sport, és közösségi programot is szerveztek, mint például a tenisz, vagy röplabda oktatás. A hosszútávú cél itt is a magyar iskolarendszerbe való integráció elősegítése. A tanév végével kooperáció alakult ki a Jezsuita Menekült Szolgálattal, és a Menedék Egyesület munkatársaival, akik a családokat az iskolakeresésben, és a gyermekek beiratásában segítik. A nyár folyamán a Piarista Gimnázium helyet ad egy hat hetes nyári tábornak, ahol 60 gyermek részvételével terveznek.

E-prostir tanoda, és a Realschool:

Ez a kezdeményezés is kezdetben önkéntesek szervezésében jött létre először a Turbina Kulturális Központban, majd az Evangélikus Diakónia támogatásával a Szentkirályi utcában. A kezdeményezést májustól a Terre Des Hommes Alapítvány is támogatja. A tavasz folyamán 40-50 általános iskolás korú gyermekkel foglalkoztak több csoportban. A fiatalabb korosztálynál az alapkészségek fejlesztésén van a fókusz, míg az idősebb korosztályban a pedagógusi felügyelet mellett az önálló tanulás van előtérben. A kezdetben létrejött - általános iskolásoknak tanórai keretek közt foglalkozásokat és délutáni elfoglaltságot is nyújtó - tanoda kiegészült egy IV. kerületi óvadás korúaknak szóló foglalkoztató csoporttal, és a III. kerületi Graphisoft Parkban egy szombati iskolával.

Zugligeti Béke Tanoda:

Ez a kezdeményezés a Kútvölgyi úti Idősek Otthonában befogadott kárpátaljai roma gyerekeket célozta, akik mind folyékonyan, anyanyelvi szinten beszéltek magyarul, de iskolázottság terén komoly hiányosságok, elmaradás mutatkozott körükben. Az intézmény igazgatója megszervezte, hogy az Idősothonban lakó családok gyerekei, a közeli plébánia épületében vegyenek részt oktatásban, amit egy civil kezdeményezés keretében egy külső koordinátor szervezett a számukra. „Korosztály szerinti csoportbontásban foglalkoztak itt önkéntes tanárok 32 kárpátaljai gyerekkel, akik közül a legkisebbek óvodások. Öt egyetemi oktató, általános iskolai tanítónő, gyógypedagógus, pszichológus, szociális munkás, és pedagógia szakos hallgatók tanítják közösen a menekülteket. Az itt lévő roma gyerekek halmozottan hátrányos helyzetűek, és a tanoda koordinátorának elmondása alapján már Ukrajnában szegregáltan oktatták őket. Az elsődleges cél az ő esetükben is a stabilizálás, illetve az alapvető készségek fejlesztése, és az iskolai életre szoktatás volt. A koordinátorral folytatott interjú során előkerültek a beiskolázás nehézségei is: a tavasz folyamán a tanodában tanuló 22 tanköteles korú gyerekből kettőt vettek fel a közoktatásba: az a tapasztalat, hogy odamennek a lakóhelyükhöz tartozó iskolába, és ott azt mondják, nincs hely illetve hivatalosan felveszik őket, de aztán magántanulói státuszba kerülnek, mert nincs se hely, se tanár, aki tudna velük foglalkozni.” A tanoda a tavasz végével új helyszínt keres.

Alfavit Oktatási és Kulturális Közhasznú Alapítvány

Az alapítvány alapvetően a Magyarországon élő oroszok kulturális egyesülete. 2022 tavaszán önkéntesek bevonásával ukrán nyelvű fejlesztő foglalkozásokat tartottak melyeknek a fókuszában a matematikai készségek, az angol, és a magyar nyelv fejlesztés állt. A programokat ukránul hirdették, Ukrajnából menekülő résztvevőknek. Az egyesületen belül pszichológiai segítségnyújtás is folyt trauma feldolgozás fókusszal a felnőttek számára. Tavasz végére az érdeklődés a résztvevők körében leginkább a magyar nyelvtanfolyamok iránt maradt meg, ezeken hozzávetőlegesen 12-14 család fordult meg. A június végéig tartott nyelvrókon közvetítő nyelvként az oroszot használták, és a Jezsuita Menekült Szolgálat által ingyenesen közrebocsátott magyar, mint idegen nyelvkönyvből tanultak.

Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola

A Kőrösi Csoma Sándor Két Tanítási Nyelvű Baptista Gimnáziumban már korábban is működött Magyar mint idegen nyelv program az ott tanuló középiskolás diákok számára. Az itteni diákok harmada az ukrajnából érkezettek előtt is nem magyar anyanyelvű tanulókból állt, így volt tapasztalat a külföldi diákok integrációjában. Az iskola a válság kezdete óta, a tavasz folyamán 15 ukrajnából menekült diákot fogadott be. Ebbe az iskolába olyan menekült diákok érkeztek, akik szüleik nélkül kényszerültek elhagyni Ukrajnát, éppen ezért az iskola szállást és teljes ellátást is ad nekik. Ilyen esetben fontos kérdés, hogy ki látja el a szülői felügyeletet, ki gyakorolja a szülői jogokat egy-egy fiatalkorú esetében. Mindez nem csupán az iskolai beiratkozásnál, vagy a hivatalos ügyek intézésénél, de egy esetleges kórházi kezelés esetén is alapvető fontosságú lehet. Ezeknek a fiataloknak az esetében a gyámok kirendelése megtörtént. Ezt a feladatot a Baptista Szeretetszolgálatnál dolgozó kollégák vállalták. Az itt tanuló diákokkal orosz nyelvű iskolapszichológus is foglalkozik, ami a fiatalok pszichés stabilitásának megőrzésében, az átélt traumák feldolgozásában kiemelt jelentőséggel bír.

Ukrán Országos Önkormányzat és az Ukrán Görögkatolikus Egyház Vasárnapi Iskolája

Ebben az intézményben több évtizedes hagyományai vannak az ukrán kultúra ápolásának, és terjesztésének, az ukrán etnikum körében az identitás megőrzésének. A Magyarországi Ukrán Országos Önkormányzatánál található Vasárnapi Iskolában az ukrán nyelvórákon a tanulók megismerkednek az ukrán nyelvvel, elsajátítják a kommunikációs és íráskészséget, tanulmányozzák neves ukrán írók, költők műveit. A vasárnapi iskolában már a háború kitörése előtt is különböző életkorú, 7-15 éves gyerekekkel foglalkoztak. Az iskola képviselőinek elmondása alapján, 2022 tavaszán az iskola iránt érdeklődő gyermekek száma 2-300 főre duzzadt, és a vasárnapi iskola mellett olyan tanuló csoportokat is kialakítottak, ahol a gyermekek az ukrán oktatási rendszer szerint folytathatták tanulmányaikat, Ukrajnából érkezett pedagógusok bevonásával. A tanítás keretében magyar, mint idegen nyelv oktatás is folyt. Az egyház célja egy ukrán-magyar két tanítási nyelvű iskola felállítása, melynek beindítását 2022 szeptemberére tervezik, és igen nagy érdeklődésre tart igényt az ukrán fiatalok körében.

Középtávú integráció kihívásai és dilemmái

Ahogy az eddigiekből is látszik, a tavasz leginkább az átmeneti megoldások jegyében telt, de a gyermekek beiskolázásának szempontjából a szeptember fontos határkö. A Menedék Egyesülettel kapcsolatban álló ukrán családokkal beszélve az derült ki, hogy sokan vélekednek úgy, hogyha a nyár folyamán sem látszik reális esély az Ukrajnába való visszatérésre, akkor a szülők szeretnék a hivatalos oktatás keretei között beiskolázni a gyerekeket (mint azt korábban már említettük, jogszabály is kötelezi őket erre). A szülők többsége olyan hibrid megoldást szeretne, ami biztosítja azt, hogy Magyarországon biztonságos körülmények között, de az ukrán oktatási szttenderdeknek megfeleltethető, így a későbbiekben könnyen konvertálható oktatást kapjanak gyermekeik, számolva a későbbi hazatérés lehetőségével. Az adatfelvétel időpontjában nem működött olyan közoktatási intézmény Magyarországon, ami ennek a kritériumnak megfelelt volna, így egyre több

megkeresés érkezik az egyesülethez a magyar közoktatásba való beiskolázás segítése ügyében.

A 2021/2022. tanév végén a Menedék Egyesület tudásmegosztás és hálózatépítés céljából egy szakmai rendezvényt szervezett, ahol beszélgetésre hívta számos tanodai kezdeményezés képviselőjét, és olyan érdeklőket, akik valamilyen módon érintettek, vagy érdeklődnek az ukránból érkező gyerekek beiskolázásának témakörében. A szakmai nap délelőttjén a különböző kezdeményezések képviselői beszámoltak arról, hogy milyen megoldásokat nyújtottak a tavasz folyamán az ide érkező gyerekek oktatásában, délután pedig a középtávú integrációval kapcsolatos kérdésekről, kihívásokról, megoldási utakról folyt a párbeszéd.

A résztvevők körében konszenzus volt abban, hogy a tanodai megoldások középtávon sem a magyarországi integrációt, sem a gyermekek pedagógiai fejlesztését nem szolgálják megfelelően. A legtöbb ilyen kezdeményezés vezetője azon az állásponton volt, hogy a gyerekeknek be kellene kerülniük a magyar közoktatás rendszerébe, és a tanodai forma a közoktatásban folytatott tanulmányokat támogathatná, illetve egészíthetné ki. Sajnos, mint többen elmondták, az ilyen jellegű együttműködések keretei még nem látszanak, és az erről való egyeztetések is nagyon lassan haladnak.

A szakmai napon résztvevő szakemberek a következő támogatási, fejlesztési igényeket fogalmazták meg:

- Ahhoz, hogy a középtávú megoldások tervezhetőek legyenek fontos lenne az adat transzparencia, egy szabadon elérhető, átfogó információs bázis a hazánkba érkezett ukrán gyerekekről.
- A már kialakított állami támogatási rendszer mellett fontos lenne a központi koordináció szerepe az iskolák felkészítésben, a hálózatosodás és a tudásmegosztás elősegítésében is.
- A rendszer szintű megoldások implementációja helyi szinten: eddig nagy volt a migráns diákok körében a Budapest központúság, most nagy az országban a szétagoltság, menekültek az ország eltérő területein vannak jelen, ezért a fontos az iskolák helyi szintű támogatása, felkészítése, a kialakuló jó gyakorlatok adaptációja az adott közeghez.

- Az ukrájnból érkezők esetében rendszer szinten támogatni a kettős cél megvalósulását: elősegíteni a magyar közoktatási rendszerbe való integrációt, ugyanakkor támogatva az ukrán tanulmányokat a későbbi visszailleszkedés jegyében. Ehhez szükséges lenne az államközi egyeztetésekre a magyar és az ukrán oktatási rendszer átjárhatóvá tételéről, a minimális vizsgakövetelmények összehangolásáról.
- A háborús megélése, a menekülés, a megváltozott körülmények közé való beilleszkedés rengeteg trauma forrása. Éppen ezért fontos a pszichés segítségnyújtás elérhetővé tétele a traumák feldolgozásában, és a közös nyelv hiányának áthidalása ebben a folyamatban is.
- Dilemmaként vetődött fel a közvetítő nyelv használatában, hogy az ukrájnból érkezők esetén sok az oroszajkú, ugyanakkor vannak, akiknek az orosz, az elnyomó hatalom nyelveként nem elfogadható közvetítő nyelv. Ideális esetben az lenne a megoldás, hogy mindenki a saját anyanyelvén kaphasson segítséget, ugyanakkor a magyar lakosság körében - így a pedagógusok esetében is - lényegesen elterjedtebb az orosz nyelv ismerete, mint az ukrán.
- A résztvevők felhívták a figyelmet arra is, hogy az orosz – ukrán konfliktus az iskolákban a tanulók szintjén is megjelenhet, ezért fontos, a megfelelő mediáció és mentális segítségnyújtás elérhetővé tétele az iskolákban.

Általános kérdésként vetődött fel az ukrájnból menekült tanárok bevonása a magyar formális oktatás keretei közé. A tanodákban számos Ukrájnból érkezett pedagógus is önkénteskedni kezdett. Az ő szaktudásuk az Ukrájnból érkező gyerekek fejlesztésében nagy segítség, mivel megvan az oktatáshoz szükséges közvetítő nyelv, és a megfelelő háttértudás az ukrán iskolarendszer működésével, az ottani szokásokkal, elvárásokkal kapcsolatban, ami a diákok számára is egyfajta otthonosságot teremthet a magyar közegben.

A magyar közoktatásban való alkalmazásuknak két lényeges korlátja van: a magyar nyelvtudás hiánya, illetve a két rendszer közötti eltérések a tananyag és követelmények terén. A magyar nyelvtudás szükséges, a tantestületeken belül a kollégáikkal való együttműködésben, valamint a magyar gyermekek körében pedagógiai munka végzésében. Ezt a problémát át lehetne hidalni az iskolákban tolmácsok alkalmazásával, illetve az ukrán

nyelvű pedagógusok körében intenzív magyar nyelvi felkészítéssel. Az Ukrajnában szerzett pedagógus végzettség magyar közoktatásban való elfogadásával kapcsolatban pedig az Oktatási Hivatalnak, illetve a Magyar Ekvivalencia Bizottságnak kellene útmutatást közreadnia.

Az ukrán és a magyar közoktatás rendszerének összehasonlítása

Az óvoda rendszere alapvetően hasonlóan épül fel mind a két országban. 2-3 éves kortól kezdődik, és 6-7 éves korig tart. Mind két területen létezik a bölcsődék hálózata, mint egy óvodát megelőző, de nem kötelező intézmény, és léteznek speciális szükséglettel rendelkező gyerekek számára is óvodák.

Ukrajnában bár széleskörű az országban az óvodai lefedettség, az egyes régiókon belül különbözően alakul a gyermekek és óvodai helyek száma, főleg a keleti régiókban több a férőhely, mint a gyermek, míg a nagyobb városokban, és nyugaton várólistás rendszert vezettek be, mert van, ahol 1,4 szeres a túljelentkezés. Sajnos még így sem jut minden gyermeknek férőhely, a Minisztérium közlése szerint az óvodás korú gyermekek 55%-a jár valamilyen intézménybe. Az állami szervek a helyzet javítása, és az óvodai helyek számának növelése érdekében a magán óvodák támogatási rendszerének fejlesztésében gondolkodnak.

2017-től kezdődően Új Ukrán Iskola Program indul, ami elsődlegesen az általános iskola alsó évfolyamain kerül bevezetésre, és a kompetenciafejlesztés erősítését, az egyénre szabott felkészítést, az életre nevelést célozza.

A következő kompetencia területek fejlesztése az elsődleges célkitűzés:

- az államnyelv folyékony elsajátítása
- a saját nyelv megőrzése (amennyiben ez az ukrántól eltérő), és idegennyelvi fejlesztés
- matematikai kompetencia
- természettudományos kompetencia, mérnöki és technológiai kompetenciák
- innováció

- kompetencia a környezettudatosságban
- információs és kommunikációs kompetenciák
- élethosszig tartó tanulás
- szociális és civil kompetenciák a demokrácia, a jog előtti egyenlőség, az emberi jogok, jól-lét és egészséges életmód, valamint az esélyegyenlőséghez területeihez kapcsolódóan
- kulturális kompetencia
- vállalkozási és pénzügyi ismeretek

Az oktatásban a korábbi frontális keretek felváltására törekszenek interaktív módszerek implementálásával, és a projekt módszer népszerűsítésével. A természettudományok terén a jelenségek több szempontú megközelítése kerül előtérbe.

Az Ukrán és a Magyar közoktatási rendszer tagolása életkor szerint

oktatási szint	ukrán	magyar
óvoda	3 éves kortól 3 év (nem kötelező)	3 éves kortól 3 év
alsó tagozat	6 éves kortól 4 év (1-4 osztály)	6 éves kortól 4 év (1-4 osztály)
felső tagozat	10 éves kortól 5 év (5-9. osztály)	10 éves kortól 4 év (5-8. osztály)
középiskola	15 éves kortól 2-3 év (10-12. osztály)	14 éves kortól 3-4-5 év (9-13. osztály)

Az alapfokú oktatás Magyarországon 8 év, Ukrajnában 9 év. Ebben az esetben a magyar rendszer ukránba való konvertálhatósága a kérdéses, hiszen a magyarban a 8. év után már középiskolai tanulmányokat folytatnak a tanulók. Alapfokú oktatás terén az idegen nyelv oktatásban illetve a reál tárgyak oktatásában könnyebb az átjárhatóság, míg a humán tárgyak területén lényegi eltérések mutatkoznak.

A középfokú oktatás rendszere a két országban teljesen eltérő, míg Ukrajnában a középfokú oktatás alapvetően két év, és ezt befejezve már felsőoktatásba mehetnek a diákok, Magyarországon a felsőoktatásba való bekerüléshez a minimum követelmény a 12 alap és középfokú oktatásban eltöltött év. Az országok közötti egyezmények alapján azonban, az

Ukrajnában szerzett befejezett középiskolai végzettséget a magyar felsőoktatási intézményeknek el kell fogadniuk.

Főleg a középiskolás korosztályban tűnik reális alternatívának az online oktatás folytatása az ukrán közoktatásban, ahelyett, hogy kezdő szintről 2-3 évig magyarul tanulva próbáljanak eljutni odáig, hogy érettségizni tudjanak magyar nyelven. Ugyanakkor - mint azt már említettük - az online oktatásban való részvétel a magyar rendszerben való tankötelezettséget ez nem váltja ki.

Az orosz–ukrán háború óta 672 ezer diák és 26 ezer tanár hagyta el Ukrajnát. Az országon belül pedig több mint 80 ezer tanuló változtatott lakhelyet. Ezek jelentős számok ahhoz képest, hogy az idén összesen kicsivel több mint 4 millió iskolást tartottak számon Ukrajnában.

Szeptember elsejétől Ukrajna minden tanintézményben szeretnék újraindítani a hagyományos, jelenléti oktatást. Ám a háború miatt ezt csak úgy tehetik meg, ha az iskolák rendelkeznek legalább egy egyszerű óvóhellyel. A hivatalos közlemény szerint az ország iskoláinak negyedében van ilyen, más jelentések szerint azonban a tanintézmények csupán 8 százalékában található valamilyen kialakított óvóhely. Mindez azonban azt is mutatja, hogy jelen pillanatban Ukrajnán belül sem megoldott a közoktatás kérdése.

Összegzés

Az Ukrajnából menekülők csoportja nem homogén, oktatási szükségleteik is eltérők. Míg a többségi ukrán/országi anyanyelvű diákoknak elsősorban a magyar nyelvi felkészítésre van szükségük, addig a roma etnikumú, de túlnyomó többségében magyar anyanyelvű gyerekek körében általános felzárkóztatásra, alapkészségek fejlesztésére, az iskolai környezetbe való szocializációra lenne szükségük.

A tavaszi időszakban fontos szerepük volt a tanoda jellegű kezdeményezéseknek, melyek nagyon sokat segítettek a befogadó szociális közeg, és ezáltal a stabil környezet

megteremtésében. Ugyanakkor, hosszabb távon a Magyarország intergációt a magyar közoktatásban való részvétel szolgája. A 3-16 év közötti, Magyarországon tartózkodó menedékkérők, és menedékesek tankötelezetteknek számítanak, és az Oktatási Hivatal állásfoglalása alapján ez alól nem mentesíti a tanulókat, ha külföldön van aktív tanulói jogviszonyuk.

Ez felveti azt a kérdést, hogy az eddigi tanodákat miként lehet a közoktatási intézményeket kiegészítő, identitás megőrző, ugyanakkor nyelvi felzárkóztatásban segítő szervezetekké alakítani, és a közoktatási intézményekkel a kooperációt megteremteni.

Az oktatásirányítás oldaláról előremutató az iskolák anyagi támogatása, de módszertani segédanyagok fejlesztésére, képzésekre, tudásmegosztásra és tudáscserére is szükség lenne ahhoz, hogy az iskolák helyi szinten tudjanak megoldást találni a külföldi gyermekek integrációjával kapcsolatos kihívásokra. Fontos lenne, hogy a menekült pedagógusok szaktudása becsatornázódjon a magyar közoktatás rendszerébe. Az ehhez szükséges keretek megteremtéséről iránymutatást az oktatási hivatalnak kellene nyújtania.

Ugyanakkor fontos lenne a két oktatási rendszer átjárhatóságának megteremtése, amiben szintén államközi megegyezésre, és az oktatásirányítás útmutatására lenne szükség.

Felhasznált források

Statisztikák:

<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> - UNHCR adatok az Ukrajnából menekülőkről

<https://data.unhcr.org/en/documents/details/93509> - UNHCR adatok a magyar helyzetről

https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0001.html - KSH közoktatási adatok

https://www.police.hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/forgalom/ukr%C3%A1n%20hat%C3%A1rszakasz?daily_refugee_created%5Bmin%5D=2022-07-01&daily_refugee_created%5Bmax%5D=2022-08-01&daily_refugee_created%5Bmin_year%5D=2022&daily_refugee_created%5Bmin_mont_h%5D=06 – ORFK adatok a határon belépőkről

http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&id=1857:az-orszagos-idegenrendeszeti-foigazgatosag-napi-tajekoztatasa-az-ukrajnabol-erkezo-kerelmezokkal-kapcsolatosan&lang=hu – OIF adatok a benyújtott menedék kérelmekről

Felhasznált honlapok:

<https://www.ajbh.hu/fontos-informaciok-az-ukrajnabol-menekulok-szamara> - Alapvető Jogok Biztosának Hivatala

<https://mon.gov.ua/eng> - Ukrán Oktatási Minisztérium honlapja angol nyelven

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A22H1179.KOR&dbnum=1>

http://os.mti.hu/hirek/169323/az_emberi_eroforrasok_miniszteriumanak_kozlemenye-2_resz

<https://ukrajinci.hu/rolunk/ukran-vasarnapi-iskola-2/> - Ukrán Országos Önkormányzat honlapja

<https://romaversitas.hu/tevekenysegunk/> - a Romaversitas Egyesület honlapja

Felhasznált szakirodalmak:

Bognár Katalin - Hetzer Kata: Milyen a jó iskola? Nemzetközi védelemben részesített gyerekek iskolai beilleszkedésének támogatása, In Kováts András – Soltész Béla (szerk.) Valahol otthon lenni, Menekültek társadalmi beilleszkedése Magyarországon, Budapest 2022.

Feischmidt Margit - Nyíri Pál (szerk) Nem kívánt gyerekek? Külföldi gyerekek magyar iskolákban, Budapest 2006.

Pataki Nikolett – Lakatos Zsombor: Hogyan tovább? Migráns háttérű fiatalok köznevelési-
oktatási integrációja, ICCR Budapest Alapítvány, Educatio 26 (3), pp. 352–364 (2017)

DOI: 10.1556/2063.26.2017.3.3

https://epa.oszk.hu/01500/01551/00101/pdf/EPA01551_educatio_2017_352-364.pdf

Felhasznált sajtó anyagok:

<https://telex.hu/belfold/2022/04/25/ukrajna-menekultek-gyerekek-iskola-tankotelezettseg-onkentes-felzarkoztatas-kepzes-tanoda-orosz-ukran-haboru-oktatas>

<https://infostart.hu/belfold/2022/04/07/maruzsa-zoltan-nem-rangathatunk-le-senkit-a-vonattrol-azzal-hogy-iskolaba-kell-menni>

<https://infostart.hu/kulfold/2022/06/23/ukrajnaban-veget-ert-a-tanev-a-haboru-arnyekaban-sok-a-bizonytalansag>

<https://www.evangelikus.hu/hireink/riport/biztonsagot-nyujto-iskola-ukran-gyerekek-tanulnak-az-evangelikus-egyhaz-szekhazaban>

<https://24.hu/kulfold/2022/07/02/orosz-ukran-haboru-elo-julius-2/#13-ezer-ukran-menekult-egy-nap-alatt>